

Yaşam, Güzellik, Çeviriler/Aktarımlar ve Diğer On Life, Beauty, Translations and Other

Rosa Martínez, 5. Uluslararası İstanbul Bienali Sanat Yönetmeni | Artistic Director of the 5th International Istanbul Biennial.

26

Çağdaş düşünceyi etkisi altına alan karamsarlığa rağmen, daha eşitlikçi, hoşgörülü ve dolayısıyla yaşanabilir bir dünya kurmaya çalışmak için hala birçok dürtü ve neden var. Hala yaratılmayı bekleyen güzellik biçimleri olduğunu seziyoruz. Hala keşfedilmeyi bekleyen farklı yaşam olasılıkları bulunduğunu biliyoruz. Ve gerçekliğe arka çıkmak, onu yorumlamak ve dönüştürmek için dile, sanata ve diğer temsil biçimlerine başvuruyoruz.

Mevcut olmayan bir şeyden söz etmemize imkan sağladığı için, dil yoklukta ve ölümün bilinciyle çözülmez biçimde bağıntılı. Dil varolmayan nesneyi simgesel olarak var etme yeterliliği dolayısıyla, deneyim ve inançlarımız için yeni yorumların, yeni biçimlerin doğmasına imkan sağlayarak o nesnenin yeniden oluşturulmasına izin veriyor. Dili ele geçirmek yoluyla birer özne oluyoruz, fakat aynı zamanda, dil bizi kendi yasaları karşısında da "özne"leştiriyor.

Çok yakın zamanlara kadar dil ile gerçeklik arasında gizli bir karşılıklı ilişki olduğu, sanatın ya da şiirin bunu ortaya çıkaracağı düşünülürdü. Artık dilbilimsel bağıntıların rastgeleliğinin bilincindeyiz, çünkü her dil onları farklı kurallara ve uzlaşımlara göre belirlemekte. Ayrıca psikoanalizin de bize öğrettiği gibi, söylemlerimizin görünürdeki berraklığı ve

tutarlığının altında gizlenmiş bağlan-tılardan oluşan, fokurdayan bir mag-ma olduğunu da biliyoruz. Modernite bize aydınlık ve ilerlemeyle dolu bir dünya vaat edip dumuşsa da, modernite projesinin gölgeleri ev-rensel akıl yanılması çoktan pa-ramparça etmiş bulunuyor; şimdi başka dillerin ritmini hissetmeyi, öte-ki yaşayışların varlığını algılamayı ve daha kararsız ve titreşimli bir dünyada yaşamayı öğrenmek zorundayız. Bu görecelik kimlikler arasındaki ge-çişi kolaylaştırıyor ve bizi katı doğru-ların savunucusu olan köktencilik-lerin yekpareliğinden uzaklaştırıyor.

Yirminci yüzyılda, sanat iki kutup arasında diyalektik bir gidiş-geliş gösterdi; mutlak özerlik ülküsü ve hayatla kaynaşma arzusu. Sanat eserinin bağımsız bir bütün olması ülküsü, Modernitenin özünde yatan sekülerleşme süreci için son derece yararlıydı. Bize, ruhani gereksinme-lerimizi yansıtmak için dinin dışında bir alan sağladı ve aynı zamanda yaratının geleneksel efendilerine –kilise, aristokrasi ve devlet– boyun eğmekten kurtulmasına da yardım etti. Gene de bu bağımsızlık onu yeni bir tanrının yasalarına boyun eğmekten kurtaramadı: Piyasa.

Günümüzde özerklik ülküsü gü-cünü kaybetti ve sanat artık din ya da devlet propagandalının iki-yüzlü amaçlarına hizmet etmiyor. Gene de sanat politik düşünceden

soyutlanamaz, çünkü ideolojiler en mahrem mekanlarımıza bile sızıyor-lar. Suçu ve hazı düzenleyen kısı-taslar, domestik ve kamusal roller arasındaki ayrımlar, tecavüz ya da katliamlardaki korkunç vahşet, üre-tim ve tüketimin üzerimize yükledi-ği gözü dönmüş ritim, cinselliğimizi yaşayışımızda karşılaştığımız ayrımlar –bütün bunlar artık sorgulama-mız gereken kesin, formüle edilme-miş kurallar tarafından yönetiliyor. Sanat, bugün güzellik yaratma arzu-su ile sanat yapısını dil ve gerçeklik arasında bir köprüye dönüştüren pragmatik ve 'ilişkilendirici estetik'in temel bir unsuru olma işlevini bağ-daştırma çabasında, bunun için de başka hedefler gözetmekte. Algıla-nımızı değiştirmeye ve yorumlanmızı harekete geçirmeye katkıda bulun-duğu ölçüde, sanat bireysel tavırları-mızı değiştirebilir, sosyal davranışla-nımızı dönüştürebilir.

Bunun bilinciyle, 5. Uluslararası İstanbul Bienali'ne katılan sanatçılar, çağdaş sanat ortamının türlü gerilimleri ve belirsizlikleriyle yüzleşme-ye ve onları yorumlamaya yarayan bir köprü niteliğinde işler ortaya koydular. Bireye de toplumsal fark-lılıklara da saygı gösteren ortak bir dil oluşturmaya çalışıyorlar. Bu amaç-la uluslarötesiciliğin (transnationa-lism), bölgecilik reddedişin (deter-ritorialization) ve melezleşmenin (hybridization) hızla yeni gerçeklikler

J. Erk, "İsimsiz", 1997.

J. Erk, "Ohne-Titel", 1997.

haline geldiği yeni bir paradigmaya uyum sağlamak için, süregiden bir çözümleme ve anında çeviri sürecine katılıyorlar.

Bariz bir toplumsal değişim bağlamında, çağdaş kültürün halletmesi gereken belli başlı meselelerden biri, birey ve kültürel kimlik kavramlarının nasıl yeniden formüle edileceğidir. Bireysel özgünlükleri ortadan kaldıran dogmatizmi sorgulamak, küreselleşme ile yerel kültürlerin hayatta kalmasını dengelemek ve yeni teknolojilerin ortaya çıkış hızıyla olduğu kadar göçler ve kültürel pazarların yeniden düzenlenişleriyle de ilintili yer değiştirmeyi yeniden tanımlamak gerekmektedir.

İstanbul bu değişimleri algılamak ve çözümlemek için ayrıcalıklı bir yer. Üstüste bindirilmiş kültürel katmanları, on beş milyonun üzerinde nüfusu, birden fazla sayıda, yanyana varolan merkezleri ve sonsuz periferileriyle İstanbul, kaosun kendi düzenini bulduğu bir yer. Bu şehirde binalar yükseliyor, yıkılıyor, yeniden yükseliyorlar; küresel, mimari ve kentsel bir planlamanın bir parçası

olmaktan ziyade süregiden, anonim bir boz-yap sürecinin parçası olarak. Kimlikler eş zamanlı, sonsuz bir kabarcıklanma içinde birbirlerine kaşıyorlar. Hayat zorlukları yoksayan bir güçle sürüyor.

Bu çakışmaları ve yerin karmaşıklığını göz önünde bulundurarak, 5. Uluslararası İstanbul Bienali kenti serginin bir parçası olarak ele alınmanın zorluklarına meydan okumaya karar verdi ve kentin karakteri için geleneksel olarak kullanılan metaforlardan birini, Doğu'yla Batı arasında bir kapı, Asya ile Avrupa'yı birbirine bağlayan sembolik bir köprü olma yolundaki tarihi işlevini uç noktasına götürdü. Atatürk Havaalanı'nı, Haydarpaşa ve Sirkeci Garları'nı kentin kapıları ve kimlikler için birer podiyum olarak kullanma kararının ardında yatan neden budur. Söz konusu bölgeler sadece birer bina değil, binlerce yolcu tarafından kat edilen, rastlansal karşılaşmaları ve çok katmanlı alışverişlerin yer aldığı küçük virtüel kentlerdir. Oralarda, akıp duran trafik, sürekliliklerin kesintiye uğratılışıyla kopuşlar yaşar, çeşitlilik,

güzelliği ve hız yorumu direnen bir kaşım içinde bir arada varolur.

Bu geçiş yerlerinin yanısıra, Kız Kulesi ya da Kadın Eserleri Kütüphanesi gibi büyüleyici ya da anlamlı noktalar da sanatsal projelere ev sahipliği ediyorlar. Bu iki yerin seçilişi kadınların şiiresel imgelemde kapladıkları önemli yere verilmiş bir cevap olduğu kadar, kadının denetim altında tutulması ve boyun eğişe zorlanmasına da bir tepki. Boğaz'ı geçerek İstanbul'un Asya kıyılarını Avrupa kıyılarına bağlayan feribotlardan birinin kullanılması ise, Foucault'nun "heterotopia"lar adını verdiği yer-olmayan-yerlerin önemini vurgulamaya ve onların cinsel çağırışlarını ve 'başkalık' adaları olarak gördükleri işlevleri çözümleme isteğinin bir sonucu.

Bu dinamik, hareketli odaklar dışında, Aya İrini Müzesi, Yerebatan Samıcı ve Darphane-i Âmire üçgeni, katılımcı sanatçıların en yoğun olduğu bölge. Aya İrini'nin yalın, ağırbaşlı iç mekanı dışı unsurun gücünü yansıtan, fantezileri hayata geçirme ve çocukluğun sembolik

Pandora Dubai,
"Thisorder", 1997.

hayaletlerini yeniden yorumlama arzusunu olduğu kadar, aynı kıyılar arasında bağlantılar yaratma ve yerleşik otoritenin normlarını sorgulama arzusunu da dile getiren hassas, yoğun sanat eserlerine evsahipliği edecek. Samincın karanlık, rutubetli atmosferi sessizliğe ve suya yönelen sanatçıları barındıracak. Bu sanatçılar acıyla güzellik arasındaki gidiş-gelişleri anlamak için ışık-gölge, yavaşlık-hız kavramlarının ne anlama geldiğini araştıracaklar. Darphanenin dar sokakları ve yapı çeşitliliği labirentinden yol alarak ise kimlik, iletişim, deneyim ve düşler üzerine birçok düşünceye yaklaşabileceğiz.

5. Uluslararası İstanbul Bienali'nin sanatçıları, işlerini sahnelemenin yanısıra, "İstanbul'daki ready-made'ler" adlı bir projeye de katılmaya çağınılar. Bu proje, şehir içindeki an, durum ya da nesnelere yakalayan

enstantane fotoğraflardan oluşuyor; amaç, sanatın bize nasıl hayatı başka bir biçimde algılamayı öğrettiğini, güzelliğin nasıl en sıradan, en basit gündelik olaylarda ortaya çıktığını ya da çağdaş bir metropolisin kaotik çakışmalarından nasıl aşkınlığa ulaşabileceğini göstermek... Bu sanatçılar, Bienal ekibiyle birlikte, tüm enerjilerini, kaygılarını ve hazlarını 5. Uluslararası İstanbul Bienali'ne adadılar. Sık sık ve bütün engellere rağmen, bana meleklerle çevrili olduğum duygusunu yaşadılar. Birlikte zorlukları üstesinden gelmeye, yaşadığımız zamanı yorumlamanın yeni yollarını bulmaya, başkalarına ulaşmak üzere anlatılar yaratmaya; ayrıca hayatta da sanatta da, esinini büyük ölçüde aşkın gücünden alan süreçler bulunduğu tanıklık eden çevirilerin yer aldığı mekanlar yaratmaya çalıştık... Aşk toprağa düşen, göveren ve bir sanat yaptığında, bir

sergide ya da bir yaşantıda yer almak üzere yeniden ortaya çıkan güçtür; çünkü, Semiha Berksoy'un dediği gibi, "aşkıta çeviri diye bir şey vardır". Ve kimi zaman, insanın bir kişiye duyduğu aşk, ya da bir kente duyduğu tutku sanatsal yaratı için gerekli olan enerjiye dönüştürülmelidir. Bu, dünyayı yorumlamanın ve icat etmenin en ilksel yoludur, dünyayı daha az şiddet dolu, daha adil ve daha yaşanabilir kılmak için.

Rosa Martínez